

1. ASKERİ OKULLAR VE RESİM DERSLERİ

18.Yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin kaybettiği savaşlarda temel nedenin çağdaş gelişmelere ayak uyduramayış olduğu anlaşılmaya başlanmıştı. Tek çare, Batı tekniğine, medeniyetine ve fikriyatına göre askerî okullar açılmasıydı. Kara ordusunda olduğu gibi donanmada da Çeşme Deniz Muharebesi (5 Temmuz 1770), bir deniz okulunun açılmasının kaçınılmaz bir zorunluluk haline geldiğini açıkça göstermişti (Avcı, 1963: 1).

1773 yılında tersane ve donanmanın geliştirilmesi ve tersanede çalışanların eğitilmesi amacıyla teknik bir okul olarak Mühendishane-i Bahri Hümayun'un da temelini teşkil eden "Hendesehane-i Bahri" veya diğer adıyla "Hendesehane" açıldı (Dz.H.O.Tarihçesi). Bu okul, İstanbul Teknik Üniversitesi ile Deniz Harp Okulu'nun da çekirdeğini teşkil etmiştir.

III.Selim, bir gün Kağıthane Topçu Talimgâhında yapılan atış tatbikatında bulunmuş ve tatbikat esnasında nişancılık ve eğitimin zayıf olduğuna şahit olmuştu. Bunun sebeplerini sorarak inceleme yaptıktan sonra, matematikçi İsmail Efendi'yi atış yerine çağırtmış ve talim yanlışlıklarıyla vuruşlar onun sayesinde düzeltilmişti. III.Selim, tecrübesi ile topçuluğun başlı başına bir ilim olduğuna inanmış ve okur-yazar matematikçi topçu subayı yetiştirecek bir okulun açılmasının zorunlu hale geldiğini düşünmüştü. Onun eğitim ve öğretim alanındaki müsbet inançları, kendi devrine kadar hiçbir Padişah tarafından bu derece benimsenmemişti. Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un kuruluşunda III.Mustafa'dan çok yabancı uzmanların tavsiyeleri etkili olmuşken, Mühendishane-i Berri-i Humayun III.Selim tarafından tespit edilen zorunluluk ile bu ihtiyacı giderme yönünde verilen karar sonucu kurulmuştur (Avcı, 1963: 11).

1795 yılında; haritacılık, istihkâmcılık, inşaat mühendisliği ve topçuluk öğretimi yapılmak üzere kurulan (Turgut Cebeci, 2020: 51) ve 1847'den itibaren mimarlık eğitiminin de verildiği bu okul,

"Topçu ve Füze Okulu" olarak eğitimini halen sürdürmektedir.

Askerî eğitimle başlayan bu yenileşmeleri, özellikle askerî deniz okulunun açılışını, Türk eğitim tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak saymak uygun olur (Akyüz, 2020: 143).

Her iki mühendishanede de verilen bazı askerî ve teknik dersler için öğrencilere öncelikle temel çizim becerisi kazandırılması gerekiyordu. Bu amaçla Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da topçu ve istihkâm teknik dersleri ile belirli oranda matematik ve Fransızca'nın yanı sıra basit tarzda resim dersleri de verilmekteydi (Ünal, 2006: 210). Örneğin Mühendishane-i Berri-i Humayun'un birinci sınıfında okutulan Resim ve Hüsn-i Hat derslerinin (Akyüz, 2020: 145), üst sınıflarında okutulan çizime dayalı teknik ve askerî derslerde gereken becerinin öğrencilere kazandırılması amacıyla programa dahil edildiği söylenebilir. Benzer şekilde Harbiye'nin ders programlarında da resim ve çizim kurallarıyla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantıları bulunan Resim, Harita İnşası, Topoğrafya, İlim-i Menazır gibi dersler bulunmaktaydı (Akyüz, 2020; 147). Harbiye ve Mühendishanedeki resim dersleri karakalem modellerden faydalanılarak, doğal nesnelere bakarak, kartpostal ve fotoğraflardan yararlanılarak veriliyordu. Resim ve resimle ilgili derslerin öğretilmesi sayesinde askerî okullara gerekli olan diğer derslerin ve bilgilerin daha iyi anlaşılması, resimle bağıntılı alanlarda çalıştırılacak olan personelin yetiştirilmesi sağlanıyordu (Terzi, 2014: 143).

Batılı anlamda resim anlayışına geçişte geleneksel resim sanatındaki bazı denemeler ile birlikte 19. yüzyılda askeri okullardaki çalışma ve çabalar bu geçişe önemli ivmeler kazandırmıştır. Özellikle askeri okulların ders programına konan resim dersleri ile ilgili gelişmelerin sivil okulları etkilemesi ve yurtdışından resim öğretmenlerinin getirilmesi bu gelişmeleri hızlandırmıştır. Bu açıdan Mühendishâne-i Berri-i Hümayun'da 1793 yılında verilmeye başlanan resim dersleri Türkiye'de resim

eğitiminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Polat Aydoğan, 2010: 20).

Resim konusunda atılan önemli adımlardan biri de 1864 yılında Menşei Muallimin sınıfı adıyla askerî okullara öğretmen yetiştirecek bir sınıfın teşkil edilmesi olmuştur. Menşei Muallim sınıfına harbiye mezunu subaylar arasından, istekli ve öğretmenlik yeteneği olanlar seçiliyor ve ilave eğitime alınıyorlardı. Bunlardan iki yıl eğitim alanlar rüştiyelerde, dört yıl eğitim alanlar ise askerî idadilerde ve Harbiye'de öğretmen olarak görevlendiriliyordu. Bu sınıfların resim şubesi "nazarî ve amelî cihetiyle çok ciddi ve çok istifadeli bir tarzda tertip edilmişti". Resim öğretmeni olarak yetiştirilen öğrencilere Hendese-i Resmiye, Menazır ve Gölge, Resm-i Hatti, Kara Kalem Resmi, Çini İle Resim, Boyalı Resim, Modelden Resim gibi dersler veriliyordu (Yetik, 2016: 12).

Askerî okullarda bazı dönemler yabancı ressamalardan da eğitici olarak yararlanılmıştır. Örneğin, dönemin önemli ressamlarından İspanyol asıllı Şirans, İstanbul'a davet edilerek 1837-1841 yılları arasında Harbiye'de öğretmen olarak görev yapması sağlanmış, öğrencilerin suluboya çalışmalarını teşvik etmiştir (Başaran, 2014: 32). Mösyö Kes isimli Fransız ressam ise çok daha uzun süreyle, 1846-1887 yılları arasında Harbiye ve Askerî İdadide 41 yıl resim öğretmenliği yapmıştır (Yetik, 2016: 13; Tansuğ, 2012: 51).

Askerî okullarda resim derslerine çok önem verildiğini görmekteyiz. Bu konuda Türk ordusunun resim eğitiminde hocaların kendi inisiyatiflerini kullanmalarına müsaade ettiğini; daha iyi, daha rasyonel eğitimin önünü açtığını anlatan Terzi (1997: 140), 1893 yılında Kuleli Askerî Lisesi'ndeki resim eğitimini Sami Yetik'ten şu şekilde aktarmaktadır:

"Askerî liselerde o zamanın programıyla resim dersine çok ehemniyet verilmiş, haftanın bir günü sabahtan akşama kadar bu derse tahsis edilmişti. Müsait havalarda bütün sınıf mektepten kırlara ve deniz kenarlarına götürülerek manga manga taksim edilir ve her manga bir muavinin nezareti altında etüdlere devam ederdi. Yağmurlu ve soğuk havalarda ise dershanede eşya kompozisyonları karşısında meşgul olunurdu. Lise birinci sınıfta mücessem şekilleri ve eşyayı

menazıra tefikan görüp çizmek ve gölgelemek usulleri gösterilir, lise ikinci sınıfta suluboyaya başlanır, son sınıfta ise tabiattan istinsaha devam edilirdi".

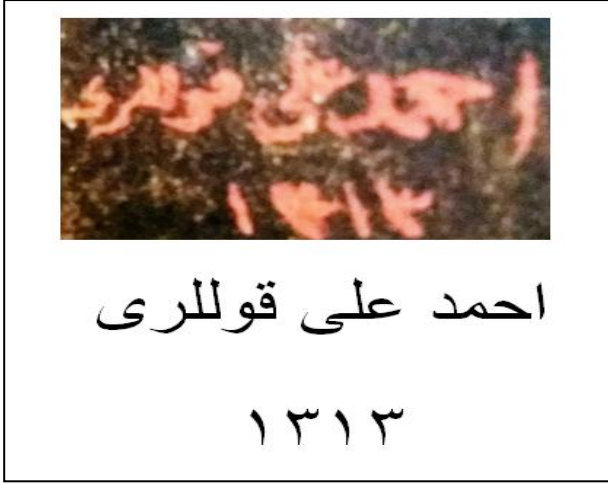
İlave etmek gerekir ki; günümüzde de askerî okullarda okutulan ve tüm subay ve astsubayların aldığı; "Topoğrafya" derslerinin önemli konuları çizime dayanmaktadır. Ayrıca her sınıftan tüm rütbeli askerî personele verilen "İleri Gözetleyicilik" derslerinde "manzara krokisi" çizimi önemli konulardan biridir. Eğitim ve tatbikatlarda da uygulanan, aranan ve denetlenen manzara krokisi çizimi, ölçekli olarak, perspektif kuralları tatbik edilerek yapılmaktadır. Ayrıca her seviyede icra edilecek harekâtın planlama ve takibinde çeşitli krokiler yapılmakta ve sürekli güncellenmektedir. Yapılan bu krokileri sadece yapanın değil, görevli diğer personelin de anlayabileceği, görev alanına uygun konularda geliştirebileceği standartlarda olması zorunludur.

Askerî okullarda eğitim gören sanatçıların birçoğu Avrupa'ya gönderilerek resim bilgilerini daha da artırmalarına imkan sağlanmıştır. 19.yy'da Ordu mensupları, özellikle de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan yetişenler, Avrupa deneyimlerini de değerlendirerek Türk resim sanatındaki değişimlere önemli katkıda bulundular (Tansuğ, 2011: 158).

2. ASKER RESSAMLAR

"Asker Ressamlar" olarak adlandırılan bu kuşak, sanat tarihimizde benzerine başka kültürlerde rastlamanın mümkün olmadığı bir işlevi üstlenmiştir. Yağlıboya resim tekniğini, derinlikli ve ışık-gölgeli sanat anlayışını yabancı ve azınlık sanatçıların tekelden kurtarmış, çağdaş Avrupa resmiyle aramızdaki mesafenin kapatılmasına öncülük etmişlerdir. Bu nedenlerle yerli kaynaklarda onlardan övgüyle söz edilmiş, ama biyografik metinlere yeterince aktarılmamışlardır.

Bunun en önemli nedeni de o dönemde resimlerin, sergilenmek için değil, saraya sunulmak için yapılıyor olmasıydı. Yapılan esere sanatçısı imza olarak adını yazarken adının devamına "kulları" veya "kulunuz" kelimesini de ilave etmekte ve onun yanına da genellikle resmin yapıldığı yılı yazmaktaydı.

Resim 1. Şeker Ahmet Paşa'nın resmine attığı imza.

Örneğin (Resim 1) Şeker Ahmet Paşa yaptığı bir resmine "Ahmet Ali kulları 1313" şeklinde imza atmıştır. Sarayın takdirini kazanmak, sanatçı açısından ödüllerin en yücesiydi ve bunu hak edebilmiş olmak, üretilmiş eserin yerini bulduğunun da göstergesiydi (Özsezgin, 2014: 12).

Bu dönemde yetişen sanatçıların çoğu askerî okullarda öğretmenlik yapmış, sonraki nesil askerî okul öğrencilerinden resme ilgi ve yeteneği olanların bu yolda gelişmelerine destek olmuşlar, hatta bazı asker ressamı emekli olduktan sonra da sivil okullarda resim öğretmenliği yaparak resim sanatının yerleşmesine, yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamışlardır (Terzi, 2014: 144).

Bazı kaynaklarda Asker Ressamlar Kuşağı, kendi içinde doğum tarihlerine göre beş kuşak olarak gruplandırılrsa da bu ayırım pek anlamlı değildir. Doğum yılı itibarıyla önceki asker ressamı, kendilerinden sonrakilerin yetişmesine destek olmuş, katkı sağlamıştır. Örneğin; Osman Nuri Paşa, Sami Yetik'in hocasıdır, Sami Yetik Naim Uludoğan'a hocalık yapmıştır, Naim Uludoğan'dan da Cihangir Akşit resim dersleri almıştır. Cihangir Akşit ise ileride kısaca açıklanacağı gibi yüzlerce Harbiyeliye atölye eğitimi vermiştir. Verilen bu eğitimlere Naim Uludoğan, Nüzhet İslimyeli gibi birçok sanatçı katkı sağlamıştır. Nesilden nesile hocalık ve öğrencilik artarak devam ederken sanatçı sayısının çoğalmasına paralel olarak üslupsal çeşitlilikte de artış yaşanmıştır.

Büyük bir bölümü bilinmese de yetişen çok sayıda asker ressamı anlatmak sınırlı sayfalarda mümkün olmayacaktır. Bu nedenle burada asker ressamı

kuşağı hakkında yeteri kadar fikir verebileceği değerlendirilen az sayıda sanatçı örnek alınarak haklarında kısa bilgilere yer verilmiştir.

a. Ferik İbrahim Paşa (1815-1891)

Sanat tarihimizde ilk Türk ressamı olarak bilinen Ferik İbrahim Paşa 1815 doğumludur ve Nizamı Cedid Yüzbaşılardan Konyalı Kulaksız Mustafa Paşa'nın oğludur (Dilmaç, 2009: 138).

1835 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u bitirerek Avrupa'ya giden 10 öğrenciden 2'si resim öğrenimi için gönderilmiştir. Bunlardan birisi de Mülazım Sani İbrahim Efendiydi. İbrahim Efendi öğrenim için bir deyişe göre Viyana'ya, diğer bir deyişe göre de Londra'ya gönderilmiştir. Diğer arkadaşlarının Londra'ya gittikleri gözönünde tutulursa, onun da burada öğrenim yapmış olması gerekir. Belki bir ara Viyana'ya da uğramış ve yurda buradan dönmüştür. İbrahim Efendinin öğrenimden hangi yıl döndüğü bugün için bilinmemektedir. Ancak, Sultan Abdülmecid zamanında yurda döndüğü, Padişaha resim dersi verdiği ve bir portresini yaptığı bilinmektedir (Dilmaç, 2009: 138).

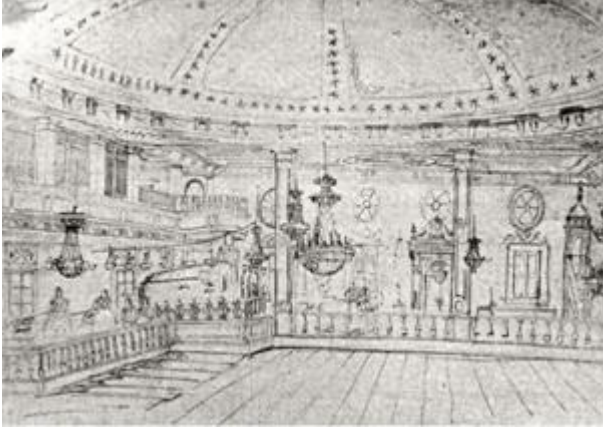

Resim 2. Ferik İbrahim Paşa; "İhlamur Kasrı".
Kaynak: Dilmaç, 2009: 350

Sami Yetik (2016: 15), Ressamlarımız adlı kitabında ondan şu şekilde bahsetmektedir: "İbrahim Paşa'nın devir itibarıyla klasik ekolün en reel terbiyesini alan bir ressam olduğuna kendi hesabıma inanacağım geliyor. Çünkü dinlediğim hikâyeye göre Sultan Mecit'in çehresindeki çiçek bozuklarını rötuş etmeksizin sayarcasına yapışı mükafat yerine kendisine acı bir mücazâtı davet etmiş, bir aralık Bursa'ya sürgün edilmesine sebep olmuştur."

b. Hüsni Yusuf Bey (1817-1861)

1817'de dünyaya geldi. 1837'de Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'dan mezun oldu. 1848'de kolağası rütbesiyle Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'a resim öğretmeni olarak atandı. 1854 yılında Beyşehir ve Suğla Gölü kanal çalışması için mühendis olarak Konya bölgesinde görevlendirildi. Afyonkarahisar Mevlevihanesi, Mevlânâ Türbesi ve çevresini konu alan kroki ve resim çalışmaları yaptı. 1855 yılında Konya'da Karaviran Gölü'nün kaynağının değiştirilmesiyle ilgili görev aldı. Bölgeyle ilgili beş parça harita çizdi. 1856-57 yıllarında önce Viyana'da, daha sonra Paris'te sanat eğitimi aldı. Bu dönemde Fransa'nın sanat ortamında Barbizon Ekolü ve gerçekçi resim anlayışı hâkimdi (Turgut Cebeci, 2020: 65).

Resim 3. Hüsni Yusuf Bey'in kaleminden Afyon Mevlevihânesi'nin Görünümü (Nasır Çizen Koleksiyonu)
Kaynak: Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi, 2020, s.58.

Sami Yetik (2016: 18), Hüsni Yusufun "Müslüman Leonardo" olduğunu ifade etmekte ve "Mimaride fevkalade ihtisası, güzel sanatlara ilahi bir incizabı bulunduğu aşikardır. Ayasofya'nın dahil ve hariç bütün inceliklerini muhafaza ederek küçük mikyasta güzel bir maketini vücuda getirebilmesi sırf bu cezbenin tesiri altında yorumlayan ruhunun bir çalışma eseridir" demektedir.

Konuları arasında su birikintileri, uçsuz bucaksız kır görünümleri ve ağaçların yer aldığı doğa, bu ekole bağlı sanatçıların başlıca ilham kaynağıydı. 1858'de İznik ve Bursa güzergâhı üzerinden Konya'ya gitti. Yolculuk esnasında gördüğü ilginç yapıların görüntülerini kâğıda aktardı. Akşehir ve İshaklı kasabasında kroki çalışmalarıyla birlikte notlar aldı. 1861'de rütbesi, topçu binbaşılıktan

topçu kaymakamlığına yükseltildi. 1861'de vefat etti (Turgut Cebeci, 2020: 65).

c. Ferik Tevfik Paşa (1819-1866)

İlk eğitimini Enderun'da almış, 1837 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun olmuş, Avrupa'ya resim eğitimi için gönderilmiştir. Yurda döndükten sonra askerlik mesleğinde erkânı harp reisliğine kadar yükselmiştir.

Dekoratif alanda batıdan pek çok şey kazanan sanatçının deseninin de kuvvetli olduğu bilinmektedir.

Tevfik Paşa, ressamlığının yanında aynı zamanda çok başarılı da bir nakkaş ve hattatdır. Büyük zelzeleden sonra Bursa Ulu Cami'nin mihrabını tezyin ve nakşetmiş, ancak bu tezyinat sonradan acemi nakkaş fırçaları ile bozulmuştur (Yetik, 2016: s.34).

d. Osman Nuri Paşa (1839-1906)

1857'de Harbiye son sınıf öğrencisiyken Saray'a alınmıştır. Avrupa'da resim eğitimi almıştır. Kuleli Askerî Lisesi'nde ve Harbiye'de resim öğretmenliği yapmıştır.

Resim 4. Osman Nuri Paşa, Ertuğrul Fırkateyni 16 Eylül 1890 (Fırtınada batmadan önce)

Kaynak: <http://www.turkishpaintings.com>

Türk resminde kahramanlık içeren konuda eser veren ilk ressamımızdır. (Preveze Tablosu) Hoca Ali Rıza, Sami Yetik, Zekâi Paşa, Ahmet Ziya Akbulut gibi birçok sanatçıya resim öğretmenliği yapmıştır (<http://www.turkishpaintings.com>).

Askerî Lise öğrencilerinden resim yeteneği ile kendini gösterenleri defterine not alarak unutmadığı, Harbiye'ye geçtikleri sene onları arayıp bulduğu ve resimhaneye devamlarını teşvik ettiği bilinmektedir (Yetik, 2016: s.35).

“Nuri Paşa, bir zabıt için resim yapmamanın bir kusur, resimden anlamamanın büyük bir irfan noksanlığı olduğuna katî bir kanaatle hüküm vermiş hocalardandı. Derslerde daima, orduda el işlerinde maharetli zabıtların kıymetlerinden itibarlarından bahsedirdi. Güzel ve doğru krokilerin meslekteki derece-i lüzumunu munis lisanının tatlı ahengiyle anlatarak genç ruhlara karşı sevdirmeye, sanat zevkini tattırmaya çok dikkat eder ehemmiyet verirdi” (Yetik, 2016: s.35).

e. Şeker Ahmet Paşa (1841-1907)

1859'da Harbiye'den mezun olmuştur. Resimlerinin Padişah Abdülaziz tarafından beğenilmesi üzerine 1862'de Paris'e gönderilmiş, orada Mekteb-i Osmani'ye devam etmiştir.

Resim 5. Şeker Ahmet Paşa; “Natürmort”, 92x130 cm, Tüyb, 1906, Ankara RHM.

Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr/>

Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda Boulanger ve Gerome'un atölyelerinde çalışmış, eserleri yurt dışında birçok sergiye kabul edilmiştir (Tollu, 1967: 2). Avrupa'dan döndükten sonra Tıbbiye'deki resim hocalığının yanı sıra Bayezit, Zeyrek, Kaptan İbrahim Paşa Rüştüye mekteplerinde, Sultanahmet Sanat Mektebinde de resim öğretmenliği yapmıştır. Bu görevleriyle memleket çocuklarına, dolayısıyla onların aile ve yakın çevrelerine de sanat zevkini aşılama gayret ediyor, meydana getirdiği eserleriyle onlara batılı anlayışta resimden zevk alma mutluluğunu yaşıtıyordu (Tollu, 1967: 4).

Avrupa resmiyle ilk köklü bağıntıyı kuran Şeker Ahmet Paşa, İstanbul'da ilk kişisel sergiyi açan ressam olarak da sanat tarihimize geçmiştir (Tansuğ, 2011: 159). Asker Ressamlar geleneğinin en önemli temsilcilerindedir.

Resimlerinde; ormanlar, meyveler, çiçekler, karacalar, insanlar, sevgi ile işlenmiş motifler görürüz. Batı etkisini ulusal değerlerle bağdaştırmış olan ressamın manzara resimleri Türk resminin en olgun örnekleridir. Sanatçının iddialı, zengin natürmortları ise sürüş, renk ve becerilerini en başarılı biçimde yansıttığı işlerdir.

f. Süleyman Seyyid (1842-1913)

Erken öğrencilik yıllarında kara kalem ve sulu boya resimleriyle öğretmenlerinin dikkatini çekti; Maltalı Guiseppe Schrnaz ve Fransız Pierre Ques'ten ders aldı. 1862 yılında Harbiye Mektebi'nden teğmen olarak mezun olduktan sonra Sultan Abdülaziz tarafından Paris'teki Mekteb-i Osmani'ye gönderildi; okul kapandıktan sonra bir süre Robert Flari ve Gustave Bloulanger'nin yanında ve dokuz yıl Alexandre Cabanel'in atölyesinde çalıştı, Paris Güzel Sanatlar Okulu'nu bitirdi. Bir yıl Roma'da çalıştıktan sonra İstanbul'a döndü; bir müddet ressam Osman Nuri Paşa'nın yardımcılığını yaptı. Harp Okulu'nda resim öğretmenliğine atandı. 1880'de Kuleli Askeri İdadisi'ne, 1884'te Askeri Tıbbiye İdadisi'ne geçti ve buradan 1910 yılında emekliye ayrıldı. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ders nazırlığı, Orman ve Maadin Mektebi'nde Fransızca öğretmenliği yaptı. Mülkiye Mektebi'nin kuruluşunda görev aldı (Yetik, 2016: 51).

Resim 6. Süleyman Seyyid; “Portakallı Natürmort”, 33 x 40,5 cm, Tüyb, 1904.

Kaynak: https://arhm.ktb.gov.tr

Üsküdar'da Nuh Kuyusu'nda büyük ahşap bir evde yaşayan Süleyman Seyyid, manzara resimlerinde çok sevdiği Çamlıca, Kısıklı, Bulgurlu, Hekimbaşı, Dudullu, Kayışdağı, Alemdağı ve Fenerbahçe'yi konu aldı. Daha çok natüromortlarıyla tanındı, "Leylaklar" resmi Paris Sergisi'nde madalya aldı. Natüromortlarında Şeker Ahmet Paşa ve Hüseyin Zekai Paşa gibi çağdaşlarının aksine meyve kompozisyonları yerine meyvenin kendisini ele alarak incelemeyi tercih etti. Perspektif ve geometrik sağlamlık resimlerinde dikkat çekti; fotoğrafik gerçekliği taklitten uzaktı, yalın, süssüz bir anlatımı benimsedi. Renkleri hocası Cabanel'in etkisini yansıttı; taze ve şeffaf bir şekilde yumuşak fırça tekniği uyguladı. (<https://arhm.ktb.gov.tr>)

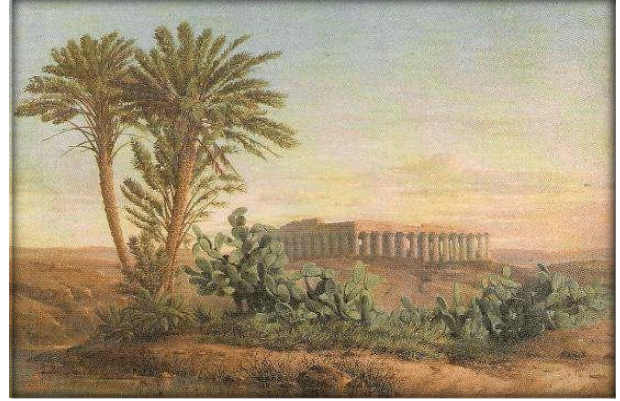
46 yıl süre ile askerî ve sivil okullarda yaptığı öğretmenliğin yanı sıra, gazetelerde yazarlık ve çevirmenlik de yapmıştır (Yetik, 2016: 51). Eserlerinde perspektifi ve geometrik sağlamlığı öne çıkaran Süleyman Seyyid, doğayı fotoğrafik bir gerçeklikle yansıtan, taklit eden bir sanatçı olmaktan uzak durmuş, ölçülü, yalın, süssüz, indirgeyici bir tavır içinde olmuştur. Renkleri, hocası Alexandre Cabanel'inki gibi tonlamalardan uzak, taze ve şeffaftır. Çağdaşı Şeker Ahmet Paşa ve Hüseyin Zekai Paşa'nın kalabalık, ışıklı, zengin natüromortlarının aksine Süleyman Seyyid, Portakallı Natüromort'unda meyvelerden oluşan bir kompozisyon yaratmaktan kaçınarak meyvenin özünü yakalayan, portreleştiren yalın bir anlatım yeğlemiştir. (<https://arhm.ktb.gov.tr>)

g. Servili Ahmet Emin (1845-1892)

İstanbul'da doğan Servili Ahmet Emin, 1865'de Mühendishaneden Mülazım sani (teğmen) olarak mezun olmuş ve tophane resimhanesine atanmıştır. Bu yıllarda resimden çok fotoğrafla uğraşmıştır. Fotoğrafçılığı azınlıkların tekelinden kurtaran sanatçılarımızdan biridir.

1892 yılına kadar da Mühendishane'de öğretmen olarak görev yapmıştır. Servili Ahmet Emin'in kaynaklarda yer alan iki resminden biri olan 'Baalbek Harabeleri' dış mekanda çalışılmış, kapalı kompozisyon olarak kurgulanmış ve kapalı formlardan oluşan bir eserdir. Sanatçı açık-koyu renk zıtlığı ile kurgulamış olduğu kompozisyonunda, tek nokta ışığını kullanarak

arka plandan ön plana doğru bir derinlik elde etmiştir. Resmin yanı sıra oymacılık ve heykel sanatıyla da ilgilenmiştir (Özpinar, 2007: 41).

Resim 7. Servili Ahmet Emin, Baalbek Harabeleri
Kaynak: Şeker, 2016: 36.

h. Kaymakam Ahmet Şekür (1856-1951)

Ahmet Şekür Bey; Emin Bey ve Hüsnü Melek Hanım'ın oğlu ve Türk havacılık tarihinde önemli yere sahip olan Tayyareci Vecihi Hürkuş'un da amcasıdır (<https://tayyarecivecihi.com/>).

1875'de Harbiye'den mezun olmuştur. Aynı yıl Harbiye'ye tarama ve meç öğretmeni olarak atanmış, 1898'de Harbiye'deki öğretmenliğine ek olarak Meclis-i Muarifi-Askeriye azalığına tayin edilmiştir (<https://www.pulhane.com>).

Resim 8. Kaymakam Ahmet Şekür; "Avcılar", 66x95,5 cm,
Tüyb, SSM.
Kaynak: <https://digitalssm.org/digital/collection>

Hoca Ali Rıza'nın öğrencisi olan sanatçının fotoğraftan yararlanarak yaptığı manzara resimlerinin ortak özelliği görüntüyü olduğu gibi, katkısız ve yorumuz vermesidir. Fotoğraftan elde ettiği görüntüleri karelere bölerek büyütme yöntemi ile tuvaline nakleden sanatçının resimlerinde her şey en ince ayrıntısına kadar resmedilmiş olsa da dış dünyanın gerçek yaşamından uzaktır. Issız

görünümleri ile düş gibi bir atmosfer yaratmış, duru üslubu ile dış gerçek ile resimsel gerçeklik arasındaki farkı açıkça ortaya koyan eserler üretmiştir.

i. Halil Paşa (Sözel) (1857-1939)

1873'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun olmuştur. Askerî Liseye resim öğretmeni olarak atanmış, 2.Abdülaziz'in emriyle 1880'de sanatını geliştirmek üzere Paris'e gönderilmiştir. Orada Güzel Sanatlar Akademisinde Gerome gibi ünlü sanatçıların atölyelerinde sekiz yıl çalışmış, titizlik ve sabırla işlenmiş gözlemci portreler yapmıştır.

1900'de Salon des Artistes Francais'de sergilediği kadın portresiyle bronz, 1936'da Viyana Uluslararası Sergisinde altın madalya kazanmıştır. Halil Paşa, Paris'te eğitim aldığı yıllarda klasik ve realist akımın etkisinde kalmış, empresyonizmi ülkemize getiren sanatçılardan biri olmuştur. Boğaz resimleri, yalılar, kayıklar, resimlerinin konuları arasındadır. Anatomi bilgisi belirgindir. Kadın portreleri dikkat çekicidir. 1900'de Salon des Artistes Français'de sergilediği kadın portresiyle bronz madalya kazanmıştır. Daha sonra empresyonist eğilimleri benimsemiştir. 1936 yılında Viyana Uluslararası sergisinde altın madalya kazanmıştır (Tansuğ, 2011: 270).

Resim 9. Halil Paşa, "Edivenli Kadın (Madam X)", 104x66 cm, Karton üzerine yağlıboya ve pastel, 1899, SSM.

Kaynak: <https://www.sakipsabancimuzesi.org>

j. Hüseyin Zekâi Paşa (1859-1919)

İstanbul'da doğdu. İlk resim eğitimini Kuleli Askerî Lisesi'nde Süleyman Seyyid ve Osman Nuri Paşa'dan alan Hüseyin Zekâi Paşa, daha sonra Mekteb-i Harbiye'den 1883'de mezun oldu. Öğrencilik yıllarında yaptığı resimlerle Sultan II. Abdülhamid'in beğenisini kazanarak yaver sınıfına alındı ve saray yaveri Şeker Ahmet Paşa ile çalışmaya başladı. 1907 yılında Saray yaverliğine atandı, bu görevi sırasında Yıldız Sarayı'ndaki Silah Müzesi'nin kuruluşu için çalışmalar yaptı.

Resim 10. Hüseyin Zekâi Paşa; "Söğüt'te Ertuğrul Gazi Türbesi", 75,5x100 cm, Tüyb, Ankara RHM.

Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

Ressamlığının yanı sıra sanat eseri koleksiyonları yapan sanatçının ayrıca 1914 ve 1919 yıllarında yazdığı sanat tarihi kitapları da vardır. Peyzaj ve natürmort çalışmaları bulunan sanatçının İstanbul resimleri arasında III. Ahmet Çeşmesi, Ayasofya Camii gibi anıtsal mimari betimlemeleri, İstanbul'un çeşitli yerlerinden yaptığı peyzajlar sayılabilir. Erken dönemlerinde primitiflerin fotoğraftan çalışılmış resimlerini andıran bir üslupta çalışan sanatçının daha geç dönem resimleri, açık havada çalışılmış izlenimi veren ışık ve renk kullanımıyla empresyonist bir üslubu çağırıştır.

(<https://arhm.ktb.gov.tr/>).

k. Bahriyeli İsmail Hakkı Bey (1863-1926)

1884'da Bahriye'den inşaat mühendisi olarak mezun oldu. Bahriye Nezareti İnşaat Dairesi'nde göreve başladı. 1895'de görevli olarak Almanya'da bulunduğu dönemde, maaşlarının zamanında ödenmemesi nedeniyle görevinden

istifa etti. Geçimini sağlamak için bir taraftan Hamburg'daki Alman deniz inşaat müesseselerinde mühendis olarak çalıştı, bir taraftan da resimler yapıp sattı.

1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra yurda çağrıldı. 1910'da Deniz İnşaat Reisliği görevine atandı. Üç yıl daha çalıştıktan sonra, emekliliğini isteyerek yine denizle ilgili özel çalışma hayatına atıldı. Bilgisinden ve tecrübesinden yararlanılmak üzere, 1920'de tekrar göreve çağrıldı. İstinye'deki inşaat tezgahında mühendis olarak 1926'ye kadar çalıştı.

Tam anlamıyla deniz ressamlığının tekniğine hakim, deniz ve gemileri bilen bir ressamdı.

Resim 11. Bahriyeli İsmail Hakkı Bey; "Denizde Fırtına", Tüyb, 74,5x120 cm.

Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

I. Hoca Ali Rıza (1858-1930)

1858'de Üsküdar'da doğduğu için sanat tarihine Üsküdarlı Hoca Ali Rıza adıyla geçti. Rüştüye'deki öğrenciliği sırasında resim derslerindeki yeteneği ile dikkat çekti. Osman Nuri Paşa, Süleyman Seyyid Bey ve M.Kess'den resim dersleri aldı. 1884'te teğmen olarak Harbiye'yi bitirdi ve bu okula resim öğretmeni olarak görevlendirildi. Bu dönem resimlerinde ve daha sonraki yıllarda, doğup büyüdüğü Üsküdar ve Karacaahmet'in sessiz köşelerini, kıyı kahvelerini ve güneşli kayalıklarını konu olarak tercih ettiği görüldü. Tek başına bir "okul" etkinliğiyle çok sayıda öğrenci yetiştirdi, resim derslerinde kullanmak üzere desen albümleri hazırladı.

1909-1912 arasında Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nde başkanlık yaptı. Hiç yurt dışına çıkmadı. Aşık olduğu tabiatın içine girip resimler yaparak ömrünü tamamladı. Üsküdar'ın ve Boğaz'ın zenginliklerle dolu tepelerine tırmanır, bir

kaya parçasından, bir yelkenliden, bir fıstık ağacı silüetinden, bir İstanbul ahşap evinden bin bir renk manzumesi ile şaheserler yarattı. Hoca için realizmin en zengin temsilcisi denilebilir. Eserlerinin sayısının beş bin kadar olduğu tahmin ediliyor. 20 Mart 1930 tarihinde Üsküdar'da vefat etti (<https://arhm.ktb.gov.tr/>).

Resim 12. Hoca Ali Rıza; "Manzara", Tuval üzerine yağlıboya, 93X130 cm., Ankara RHM.

Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

m. Ahmet Ziya Akbulut (1869-1938)

Ahmet Ziya Akbulut, 1887 yılında Harbiye'den mezun oldu. İlk Sanat eğitimini öncelikle Kuleli Askeri Lisesi'nde Osman Nuri Paşa'dan, sonra da Harbiye'de öğretmen olan Hoca Ali Rıza Bey'den alır. Mezuniyetinden sonra Erkan-ı Harbiye resim hanesine atanarak 1894 yılına kadar burada çalıştı. Bu tarihte yüzbaşılığa yükselince Osman Nuri Paşa'ya yardımcı olarak Kuleli Askeri Lisesi'ne atandı. 1894 yılında Ameli Menzir ve 1896 yılında Usulü Ameliye-i Fenni Menzir adlı eserleri yayınladı. Ahmet Ziya Akbulut sanata olduğu kadar, matematik ve astronomiye de meraklıdır. "Takvimi Ziya"yı o tertip eder ve yayınladı. Aynı zamanda muntazırca (perspektifçe) olarak da ünlenir. Resimleri bu bağlamda döneminin akademik resim öğretimi görmemiş olan sanatçıları arasında değer kazanır. 1898 yılında Mektep-i Askeriye matbaası müdürlüğüne atanan Ahmet Ziya, 1905 yılında binbaşı olur. 1913 yılında kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti başkanlığına getirilir. Bu cemiyetin gazetesinde de perspektif dersleri veren sanatçı, 1914 yılında emekliye ayrılır. Sanayi-i Nefise Mektebi Ulumu Riyaziye ve Fenni Menazır öğretmenliğine atanır. Bu okulda 1938 yılına kadar

ders veren sanatçı, son yılında müdür muavini olarak da görev alır. Eski Beyazıt İmaret, Sultan Ahmet Camii, Mihrişah Sultan Camii belli başlı eserleri arasında yer almaktadır. Sultanahmet Camii resimleri, öğretmeni Osman Hamdi Bey'in ona mezuniyet görevi olarak verdiği resimdir.

Ahmet Ziya haftalarca at meydanına giderek açık havada, Dikilitaş yönünden caminin resmini yapar. Bu kapsamda yaptığı Sultan Ahmet Camii resimlerinin arasına, Süleymaniye Camii resimlerini de kazandırır. Ankara Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonu'nun önemli eserleri olan Mimar Sinan Türbesi bu dönemde yapılmış olmalıdır (<https://arhm.ktb.gov.tr>).

Ahmet Ziya Akbulut, perspektif kurallar ve bunların uygulanması hakkında iki kitap yazarak, yeni resim sorunlarının bilimsel yönünü aydınlatıcı bir rol oynamıştır (Tansuğ, 2012: 60).

Resimlerinde doğa izleyicisi ve özenli perspektif uygulayıcısıdır. Kuşağındaki ressamların yaptığı natüromort ve manzara resimleri yerine tarihsel yapıları öne çıkaran resimler yaptı. Işık ve gölge oyunlarından kaçarak, doğrudan eşyanın renk ve biçimini vermiştir.

Resim 13. Ahmet Ziya Akbulut; "Mimar Sinan Türbesi", 38x55 cm, Tüyb, 1910. Ankara RHM. Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

n. Diyarbakırlı Tahsin (Siret) (1874-1937)

1874 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelir. 19.Yüzyılda Türk resim sanatına başat olan ve sanatçıların arasında özel bir ilgi alanı oluşturan "Deniz Ressamları" arasında önemli bir ressam olarak tanınır. İstanbul'a, Askerî Lise'de öğrenim görmek için gelir. Nuri Paşa'nın öğretim sistemi içinde sanatını geliştirirken Kuleli Askerî Lisesi'nden Boğaziçi'nin güzelliklerini özümser.

Harbiye'de Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir ve ressam Tahsin olarak tanınmaktadır.

1902'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ne de devam eden Diyarbakırlı Tahsin'in, bu okuldaki kapalı atölye çalışmalarından sıkılarak ayrıldığı kaynaklarda yer alır. 1918'e kadar Erkan-ı Harbiye (Genel Kurmay) resim hanesinde ressam olarak çalışır. I. Dünya Savaşı yıllarında tedavi için Macaristan'a gönderilir. İstanbul'a dönüşünde Beyoğlu Musevi mektebinde resim öğretmenliği yapar ve Seyr-i Sefain İdaresi'nin (Denizcilik İşletmesinin) resim hanesinde görev alır (<https://arhm.ktb.gov.tr>).

Resim 14. Diyarbakırlı Tahsin; "Dalgalı Denizde Gem", 81x116 cm, Tüyb, Ankara RHM. Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

o. Mehmet Sami Yetik (1878-1945)

Kuleli Askerî Lisesi'ndeki eğitimi devam ederken öğretmeni Osman Nuri Paşa'nın teşvikiyle resim çalışmalarına başladı. Eğitim hayatının Harbiye yıllarında ise ressam Hoca Ali Rıza ile karşılaştı ve ondan çok etkilendi. Eyüp Baytar Mektebi'nde resim öğretmeni olarak görev yaparken Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kaydoldu, 1906 yılında mezun oldu. Mezuniyetinin ardından resim öğretmenliği yaptı. 1910 yılında Serasker Mahmut Paşa'nın özel izniyle Paris'e resim eğitimine gönderildi, burada Akademi Julian'da Jean Paul Laurens'in atölyesinde çalıştı. Bu süreçte klasik biçemden uzaklaşıp izlenimciliğe yöneldi, Türkiye'ye dönünce gördüğü yeniliklerin Sanayi-i Nefise programlarına girmesi için girişimlerde bulundu. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurucuları arasında yer aldı. Aynı zamanda subay olduğu için Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'nda İdadi'den arkadaşı Mehmet Ali Laga ile cephede görevlendirildi. Edime

cephesinde Hasan Rıza ile tanıştı, bu sayede onun yağmalanan atölyesine sahip çıktı, bazı resimlerinin Viyana müzelerine kazandırılmasını sağladı. Esir düşmesine rağmen Bulgar ressamlarla kurduğu ilişkiler sayesinde esareten kurtuldu.

Cephedeki görevleri sırasında yaptığı çizim ve eskizler, Şişli Atölyesi'ndeki büyük boyutlu resimlerinin temelini oluşturdu. Savaştan sonra gazetelerde sanat konulu yazılar yazdı, orta dereceli okullar için iki albüm hazırladı. 1940 yılında "Ressamlarımız I" adlı kitabı yayımlandı. Galatasaray, Ankara ve Viyana Sergileri'ne katıldı. 1945 yılında kurulan Asker Ressamlar Derneği'nin ilk kurucusu oldu. Savaş resimleriyle tanınan Yetik'in manzara, natüremort ve portreleri de önemlidir. Hayatının son yıllarında bilhassa Ankara manzaralarına yöneldi (<https://arhm.ktb.gov.tr>).

Resim 15. Sami Yetik; "Topçular" 70x99 cm, Duralit üzerine yağlıboya, 1928. Ankara RHM.
Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

Resimlerinde en sevdiği konu Kurtuluş Savaşı'dır. Savaşla ilgili tablolarını bizzat cephede bulunarak oluşturduğu ön çizimlerden yararlanarak yapmıştır. Bu nedenle savaş ve kahramanlık konuları, resimlerinde coşkun bir ruh ve gerçekçi bir ifade ile kendini göstermektedir.

p. Mehmet Ali Laga (1878-1947)

1878' de Trablusgarp'da doğdu. Lise öğrenimini Kuleli Askerî Lisesi'nde tamamladıktan sonra Harbiye'ye girdi. Burada Hoca Ali Rıza'nın öğrencisi oldu. Daha sonraki yıllarda da beraberlikleri sürecektir olan, ressam Sami Yetik'le tanıştı. 1898'de teğmen rütbesiyle Harbiye'den mezun olduktan sonra Trablusgarp'a atandı. 1907'de İstanbul'a geldi, Hassa Ordusu

Karargâh'ında göreve başladı. 1908'de Kuleli Askerî Lisesi'ne resim öğretmeni olarak atandı.

1908'de Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. O dönemde Kuleli Askerî Lisesi'nde öğrenciyken hocası olan Hasan Rıza'nın da Edime'de bulunması ve atölyesini kendilerine açması; Edirne'nin düşman tarafından işgaline, Hasan Rıza'nın şehit edilmesine ve kendilerinin de Bulgarlara esir düşmesine kadar sürdü. Şişli Atölyesi sergisine Çanakkale'de yaptığı dokuz suluboya ve karakalem resmiyle katıldı. Bir süre Bursa Askerî Lisesi'nde de resim öğretmenliği yapan Mehmet Ali Laga, emekli olduktan sonra Beşiktaş'taki Zafir Konağına çekilerek çok sayıda eser üretti (<https://arhm.ktb.gov.tr/>).

Resim 16. Mehmet Ali Laga; "Bursa'da Uludağ" 51x72 cm, Duralit üzerine yağlıboya. Ankara RHM.
Kaynak: <https://arhm.ktb.gov.tr>

r. Hikmet Onat (1882-1977)

Ölümünün ikinci yıldönümünde Hikmet Onat için Osmanbey Akbank Sanat Galerisinde düzenlenen anma töreni ile kızı Süheylâ Onat ve oğlu Edip Onat'ın elinde bulunan eserlerinden bir bölümünün sergilenmesi dolayısıyla Akbank tarafından hazırlanan "Hikmet Onat 97" adlı sergi kataloğunda, sanatçının kendi kaleminden özgeçmişi şu şekilde yer almaktadır: "İstanbul'da (Fındıklı) semtinde doğdum. Deniz Binbaşı Murat Beyin oğluyum. Orta tahsillerimi (Fevziye) ve (Kasım Paşa) Rüştiyelerinde yaptım. Yüksek tahsilimi (Deniz Harp Okulu)nda bitirerek Deniz Subayı oldum. Daha sonra, sanata olan sevgim sebebi ile (Sanâyi-i Nefîse) Yüksek mektebine devam ettim. Oradan da mezun oldum. İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra açılan yarışmayı kazanarak maârif nâmına Paris'e gönderildim ve

askerlikten istifa ettim. Paris'te Millî Sanayi-i Nefise yüksek okuluna giriş imtihanını vererek girdim ve (Cormon)un atelyesinde çalıştım. Dört sene sonunda çıkan birinci umûmî harp dolayısıyla memlekete döndüm. Akademide önce (hazırlık) sınıfında, sonra atelye hocası olarak çalıştım. Nihâyet altmışbeş yaşında yaş tahdidine uğrayarak emekliye ayrıldım. Bugün doksanbeş yaşım gelmiş bulunuyorum ve açık hava çalışmalarına devam ediyorum.”

Açık hava ressamı olarak bilinen sanatçı, arkadaşları ile birlikte kurdukları Türk Ressamlar Cemiyeti'nin yönetim kurulunda da görev yapmıştır.

Hikmet Onat, çağdaş resim sanatımızda manzara ressamı olarak tanınır. Türk resminde Hoca Ali Rıza'nın başlattığı doğa ve İstanbul sevgisini devam ettirmiştir. Resimlerinde renk ve ışığın parlaklığı dikkat çekicidir.

Resim 17. Hikmet Onat; "Ankara", 80x95 cm, Tuval üzerine yağlıboya, 1928. SSM.

Kaynak: <http://www.turkishpaintings.com>

s. Ali Rıza Beyazıt (1883-1964)

Ali Rıza Beyazıt 1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Konya'da Kurşuncular sülalesinden Mehmet Efendi'nin oğludur. Eyüp Sultan Baytar Eczacı Askerî Ortaokulu, Kuleli Askerî Lisesi ve Harp Okulu'nda okuyan Ali Rıza Beyazıt, Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza'nın öğrencisi olmuş, 1907'de Manastır 3'üncü Avcı Taburu'nda teğmen olarak görev yapmıştır. 1908 yılında Manastır Askerî Ortaokulu ve Lisesi'nde resim ve geometri öğretmenliğinde bulunan Ali Rıza Beyazıt, 1911 yılı sonunda İstanbul Fatih Askerî Ortaokulu resim

öğretmenliğine atanmış, 1912'de başlayan Balkan Savaşı'nda Kırçalı ve Bolayır Kolordularında savaşa katılmıştır. Harpten sonra açılan sınavı kazanarak harita sınıfa geçmiştir. 1913'te Harbiye Nezareti Harita Dairesince Sofya ve Bükreş'te görevlendirilen Beyazıt, 1914'te 1'inci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Suriye Cephesi'ne gitmiş, 1916'da Harbiye Nezareti Harekât Dairesi'nde emir subaylığı yapmıştır. 1919'da İstiklâl Savaşı'na katılarak İstiklâl Madalyası almıştır (Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu: 16).

Resim 18. Ali Rıza Beyazıt; "Göl Kenarı", 30x40, Duralit üzerine yağlı boya, 1943.

Kaynak: Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu.

1938 yılında yarbay rütbesinden emekli olan Ali Rıza Beyazıt, 1939-1950 yılları arasında Harp Akademisi, Yedek Subay ve Harp Okullarında topografya öğretmenliği yapmıştır. 1941 yılında 58 yaşında 4'üncü Yurt Gezisi'nde Elazığ'a gönderilmiştir. 1944'te üç arkadaşı ile birlikte ilk resim sergisini Ankara'da açmıştır. 1945'te "Asker Ressamlar Sanat Derneği'nin kurucuları arasında yer alarak uzun yıllar bu derneğin başkanlığını yürütmüştür. 1946'da Genelkurmay Başkanlığının onayı üzerine 1910 yılından beri kapalı olan Harp Okulu Resim Atölyesi'ni kurmuş ve öğretmenliğini üstlenmiştir. 1950'de İtalya'da uluslararası desen sergisinde birincilik ödülünü alan sanatçı, 1964 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu: 16).

t. Adil Doğançay (1900-1990)

Adil Doğançay 1900 yılında İstanbul Rami'de doğmuştur. Anne ve babası Bosna-Hersek'ten göçmen olarak gelmiştir. Babası kuyumculukla uğraşan tüccar Ali Bey'dir.

Adil Doğançay Balkan Savaşı sırasında Eyüp Askerî Rüştiyesi'nden mezun olmuştur. Bu yıllarda resme ilgi duyan Doğançay, Eyüp Askerî Rüştiyesi'nde resim hocası Binbaşı Şeref Bey'den, sonrasında girdiği Harita Mektebi Alisi'nde deniz ressamı olarak tanınan Diyarbakırlı Yarbay Tahsin Bey'den ders almıştır. Birinci Dünya Savaşı'na katılan Adil Doğançay son sınıfta İstiklâl Savaşı için Anadolu'ya gitmiştir. Afyon Cephesi'nde harita çalışmalarına katılmış, İzmir'in kurtarılmasından sonra Ankara'ya dönerek o zamanki adı ile Harita Umum Müdürlüğü'nde çalışmaya başlayarak 42 sene haritacılık alanında büyük hizmetlerde bulunmuştur. 1958 yılında emekliye ayrılarak İstanbul'a yerleşen Adil Doğançay, mesleği gereği, doğa ile baş başa kalmış ve yeteneğini geliştirmiştir. Fırsat buldukça dönemin ünlü ressamları İbrahim Çallı ve Hikmet Onat gibi isimlerden tavsiye ve eleştiriler alarak resimde kendi yolunu çizmiştir. Hemen her zaman tabiattan çalışan Adil Doğançay, daha ilk eserleriyle dikkat çekmiş bir sanatçıdır. İlk yıllar realizm yolunda bulunan sanatçı, son yıllarında Empresyonizme kaymıştır.

Resim 19. Adil Doğançay; "İskele", 32x41 cm. Duralit üzerine yağlı boya, 1955.

Kaynak: Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu.

Başta Devlet Resim ve Heykel Sergileri olmak üzere, Emekli Ressam Subaylar, Haritacı Subaylar, Güzel Sanatlar Birliği ve Türkiye

Ressamlar Cemiyeti'nin sergilerine katılmıştır. Bir ara Amerika'ya giden Doğançay, oradaki sanat akımlarını yakından izlemiş ve çalışmalarda bulunmuştur. Ağırlıklı olarak yağlıboya resim çalışan sanatçı, izlenimci üslupta manzarlara, deniz peyzajları ve natüremortlar yapmıştır. Önceleri detaya inerek realist çizgi izlerken daha sonraları empresyonist bir anlayışla kır ve deniz manzaraları üretmiştir. Adil Doğançay'ın yapıtlarının bir bölümü, oğlu ressam Burhan Doğançay tarafından 2004 yılında İstanbul'da kurulan Doğançay Müzesi'nde sergilenmektedir. İstiklâl madalyası sahibi olan Adil Doğançay 1990 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu: 24-25).

r. Naim Uludoğan (1911-2010)

1911 yılında Arnavutluk'un İşkodra şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Bey'dir. Kuleli Askerî Lisesi'nde ilk resim derslerini Sami Yetik'ten almıştır. 1933'te Kara Harp Okulu'nu bitirmiş, aynı yıl Harita Genel Genel Komutanlığı'nda çalışmaya başlamıştır.

Resim 20. Naim Uludoğan; "Margrit", Duralit üzerine yağlı boya, 46x60, 1968.

Kaynak: Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu.

1947'de Asker Ressamlar Derneği'ne üye olan Uludoğan, Harita Genel Komutanlığı'nda görev yaparken Gazi Eğitim Enstitüsü Resim bölümüne devam etmiş ve mezun olmuştur. Bunun üzerine

Öğretmen sınıfında Kara Kuvvetlerine geçmiş, askerî okullarda resim öğretmenliği yapmış ve 1955 yılında kendi isteği ile emekli olmuştur. 1965-1980 yılları arasında, Ülkü Uludoğan ile "Baba-Kız" adı altında ortak sergiler düzenlemiştir. 1981'de İstanbul'a yerleşen Uludoğan, 1984'te Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Türk Kültür ve Sanatına Hizmet Plaketini, 1988'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Sanata 50 Yıl Hizmet Plaketini almıştır. Asker ressam geleneğinin izlenimci paletine öncelik veren anlayışına bağlı olduğu resimlerinde, İstanbul peyzajları ve ölü doğa konuları ağır basan Naim Uludoğan 2010 yılında vefat etmiştir (Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu: 46).

s. Nüzhet İslimyeli (1913-2005)

Mudanya'da doğan Nüzhet İslimyeli'nin babası Metanzade İslimyeli İsmet Bey'dir. Sanat zevkini ilkokul çağlarında değerli sanatçı Mehmet Ali Laga'dan almış, ünlü ressam ve karikatürist Cemal Nadir Güler ve Celal Arseven'in öğrencisi olmuştur. Harbiye'de iken İbrahim Çallı'nın atölyesine konuk öğrenci olarak devam etmiştir. 1934 yılında subay çıktıktan sonra meslek hayatının boş zamanlarını kendisini resme vererek değerlendirmiştir. İlk çalışmaları realizm alanında olmuştur. 1949-1950 yıllarında, Erzurum Halkevi salonunda Nahit Dorken ile birlikte iki sergi açmıştır. Bingöl Lisesi'nde resim öğretmeliği yapmıştır.

Resim 21. Nüzhet İslimyeli; "Zincirlikuyu", 18x27 cm, Suluboya, 1966.

Kaynak: Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu

1950 yılında Ulus Gazetesi'nin açtığı karikatür yarışmasında birincilik ödülü almıştır. 1960 yılında albay rütbesinden emekliye ayrıldıktan sonra, kendisini tamamen sanata vermiştir. 1963 yılından itibaren heykel çalışmalarına başlamıştır. İslimyeli ayrıca 1966 yılında ayda bir yayınlanan "Ankara Sanat" dergisini kurmuş ve dergiyi 20 yıl boyunca kesintisiz yayınlamayı sürdürmüştür. Bu arada yeni yetişen sanatçılar arasında ödüllü yarışmalar düzenlemiş, genç sanatçıları teşvik etmiştir.

Ayrıca sanat kitaplığımıza da birçok kitap ve ansiklopedi kazandırmıştır. Çeşitli sanat topluluklarının üyesi olan sanatçı, 1970 yılında Celal Esat Arseven, Malik Aksel, Numan Kemal Pura, Ferit Apa, Cafer Bater, Cemal Güvenç ve Hikmet Duruer ile beraber "Suluboya Ressamlar Grubunu" kurmuştur (Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu: 84).

3. GÜNÜMÜZDE ASKER RESSAMLAR

Türk resminde Asker Ressamlar Kuşağı'nın önemi ve öncü rolüne rağmen sonraki dönemlerde kişisel çabalarıyla sanatla ilgilenen az sayıda askeri saymazsak, genel bir sessizlik hakimdir. 1995-2018 yılları arasında, başlangıçta her yıl daha sonra iki yılda bir İstanbul Askerî Müzede açılan ve askerî personel ve emeklilerinin katılımına açık olarak düzenlenen Yaşayan Asker Ressamlar Sergileri az da olsa bir hareketlilik getirirse de serginin askerî ortamda düzenlenmesi sanatseverlere ulaşımı ve onların ilgisini çekmeyi yeterli ölçüde başaramıştır. Bu sergilerin, askerlerin de sanatla ilgilendiğini göstermesinden başka bir işe yaramadığını ifade edebiliriz.

Benzer şekilde Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) tarafından 90'lı yıllarda üyelerinin sanatsal çalışmalarını teşvik amacıyla düzenlenen resim yarışmalarında da asker sanatçıları tarafından yapılan eserler genelde askerî kesimde kaldığı için sanatseverlere ulaşmada yeterli başarı sağlanamadı. Son olarak 1998 yılında yapılan yarışmada, önceden belirlenen kuralların ihlali ve özgün olmadığı çok belirgin bir eserin sergilenmeye değer bulunması konularında tarafımızca yapılan itirazın etkisiyle de olacak, bir daha OYAK tarafından resim yarışması düzenlenmedi.

Yukarıda ifade edilen küçük kıpırdanmalar sayılmazsa, askerî kesimdeki sanatsal sessizliği bozan etkinliklerin başlangıcı 1979 yılında Kara Harp Okulu Resim ve Seramik Atölyesinin açılışına dayanmaktadır. Gerçi Harbiye'deki resim atölyesinin 1910 yılında kapanmasından sonra 1946 yılında yeniden açıldığı bilinmekte fakat ne kadar süreyle kullanıldığı ve ne gibi çalışmalar yapıldığı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Bir süre sonra tekrar kapandığı ve Kara Harp Okulu'nda uzun yıllar atölye olmadığı da bilinen bir gerçektir.

Resim 22. Kara Harp Okulu Resim ve Seramik Atölyesi'nin kurucusu ve ilk Atölye Şefi E.Tümg.Cihangir Akşit.

1979 yılında o dönem Kara Harp Okulu'nda Üsteğmen rütbesiyle görevli bulunan E.Tümg. Cihangir AKŞİT tarafından 250'ye yakın Harbiyelinin çalışabildiği, o güne kadar askerî bir kurumda açılan en büyük ve tam teşekküllü Resim ve Seramik Atölyesinin kurulması, yetenekli ve istekli öğrencilerin seçilerek atölye eğitimi almaya başlamaları Türk Silahlı Kuvvetleri'nde bir dönüm noktası olmuştur. Hafta sonları dahil, ders ve eğitimlerin dışında kalan serbest zamanlarının çoğunu atölyede çalışarak geçiren bu öğrencilerin eserleri, 80'li yıllarda açılan Ankara ve İzmir sergileriyle sanatseverlerle buluştuğunda çok olumlu karşılık bulması sonucu diğer askerî okullarda da benzer çalışmalar yapılmaya başlandı.

İşte o dönemde yapılanlar, yeni bir asker ressam kuşağının da temelini oluşturdu. Atölyeden öyle bir temel eğitim ve motivasyon almışlardı ki; meslek yaşantılarının, sanat üretimi açısından tüm olumsuz koşullarına rağmen, bazen iki yıl, bazen üç dört yıl eline fırça alamasa da bu gençler, buldukları her fırsatta yeniden sanata

sarıldılar ve emekli olduktan sonra da adeta kendilerini sanata adadılar.

Resim 23. Kara Harp Okulu Resim ve Seramik Atölyesi kurucusu P.Ütgm.Cihangir Akşit ve bir grup atölye öğrencisi.

Resim 24. 1981 Yılında Ankara Zafer Çarşısı Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde sergi hazırlığını tamamlayan Resim Atölyesi öğrencilerinden bir bölümü.

Yaklaşık 40 yıl kadar önce askerî okulların atölyelerinde yetişen bu yeni nesil askerler, emeklilik döneminde, 2020 yılının sonlarına doğru birbirleriyle irtibata geçerek yeniden bir araya geldiler ve 2021 yılının başından itibaren Asker Ressamlar Grubu olarak birbirleriyle irtibatlı çalışmaya ve birlikte sergiler açmaya karar verdiler.

4. GÜNÜMÜZ ASKER RESSAMLAR SERGİLERİ

İlki 20 Ekim 2021 tarihinde İstanbul NetaArt Sanat Galerisi'nde açılan ve küratörlüğünü Haluk Aydemir'in yaptığı 1.Asker Ressamlar Sergisine grup üyelerinden; Ahmet Öğreten, Benan Küçükoğlu, Erhan Aydın, Erkin Yılmaz, Ersin Edizdoğan, Ersin Yaman, Gündoğdu Uğraş, Halil Öztunç, Haluk Aydemir, İkrami Özturan, Kayhan Aybatlı, Necdet Şen, Nil Yanılmaz, Özer Ünsal, Rüstem Ersöz, Sabri Topdağı ve Selahattin Sosay katıldı.

Resim 25. İstanbul sergisine katılan asker ressamların bir bölümü.

6 Mayıs 2022 tarihinde Ankara Galerim Sanat Galerisi'nde Yıllar Sonra Yeniden Birlikte 2.Asker Ressamlar Sergisi açıldı. Bu sergiye şu sanatçılar katıldı: Cihangir Akşit, Ahmet Öğreten, Benan Küçüköğlü, Candemir Bilekli, Erhan Aydın, Erkin Yılmaz, Ersin Yaman, Gündoğdu Uğraş, Halil Öztunç, Haluk Aydemir, İkrami Özturan, Kayhan Aybatlı, Kenan Samel, Mete Sayın, Nazmi Tokgöz, Necdet Şen, Nil Yanılmaz, Özer Ünsal, Rüstem Ersöz, Sabri Topdağı, Selahattin Sosay ve Sinan İlen.

28 Temmuz 2022 tarihinde Bodrum Ali Hakan Aykan Kültür ve Sanat Merkezi Galerisi'nde açılan ve küratörlüğünü Ersin Edizdoğan'ın üstlendiği 3.Asker Ressamlar Sergisinde ise Cihangir Akşit, Şenol Alparslan, Haluk Aydemir, Erhan Aydın, Ertan Aykanat, Erdal Bölükbaşı, Hüseyin Bulut, Ersin Edizdoğan, Benan Küçüköğlü, İkrami Özturan, Mete Sayın, Selahattin Sosay, Necdet Şen, Sabri Topdağı, Gündoğdu Uğraş, Özer Ünsal, Ersin Yaman, Nil Yanılmaz ve Erkin Yılmaz'ın eserleri yer aldı.

Resim 26. Bodrum sergisine katılan asker ressamların bir bölümü Bodrum Belediye Başkanı Ahmet Aras ile birlikte.

Açılan sergileri, her seferinde daha da artan ilgiyle karşılanan Asker Ressamlar Grubu'nun üyeleri hakkında ayrıntılı bilgiler ile eserlerinden örnekler "askerressamlarart.com" adlı web sitesinde yer almaktadır.

5. SONUÇ

Evrensel sanat dünyasında kabul gören Türk sanatçıların sayısının her geçen gün daha da arttığı, teknolojinin çok hızlı geliştiği günümüzde artık eskisi gibi öncülük yapacak sanatçılara gerek kalmadığı gibi günümüz asker ressamlarının da öncülük yapmak gibi bir iddiası bulunmamaktadır. Amaçları, yetiştikleri asker ocağında, kendilerinden önce yetişmiş kuşakların emeklerini boşa çıkarmadan, onların emeklerine layık, çağdaş sanat anlayışından geri kalmayan eserlerle sanat ortamında var olmak. Bu yolda çalışmalarını sürdürürken yeni yetişecek kuşaklarda sanata ilgiyi ve sevgiyi canlı tutmak, imkânlar elverdiğince geliştirmek, günümüz asker ressamlarını mutlu edecek, daha da güzellikler yaratmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

AKBANK; Hikmet Onat 97, Sergi Kataloğu, İstanbul, 1997.

AKYÜZ, Yahya; Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S. 2020, Pegem Akademi Yay. Ankara, 2020.

AVCI, Alaettin; Türkiye'de Askerî Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar), Genkur ARGE Bşk.lığı Yayını, Ankara, 1963.

BAŞARAN, Gamze; 1914 Kuşağı Türk Ressamlarının Empresyonist Eğilimleri, Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi, İstanbul, 2014.

BOLAT AYDOĞAN, K.Evren; "Sanat Eğitiminde ve Sanat Eleştirisi: Türkiye'de Görsel Sanatlar Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar Örneği", Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2010.

DİLMAÇ, Oğuz; 16. ve 20. Yüzyıllar Arasında Avrupa'da Akademik Düzeyde Sanat Eğitiminin Oluşumu ve Türkiye'deki Sanat Eğitiminin Katkıları, Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009.

- Dz.H.O. Tarihçesi; <https://dho.msu.edu.tr> (Erişim Tarihi: 07.11.2022)
- ÖZPINAR, Yasemin; 1883-1925 Yılları Arasında Paris'te Eğitim Alan Türk Ressamlar ve Yapıtlarının Analizi, Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- ÖZSEZGİN, Kaya; Doğu'nun Penceresinden Doğuya Bakış Şeker Ahmet Paşa, Kaynak Yay. İstanbul, 2014.
- ŞEKER, Çınla; "The Formal and Contextual Analysis of Soldier Painters' Artworks in the Westernization Era of Turkish Painting During Ottoman Period in Asia Minor", International Journal of Art and Art History, Vol. 4(1), June 2016.
- TANSUĞ, Sezer; Resim Sanatının Tarihi, Remzi Kitabevi Yay., İstanbul, 2011.
- TANSUĞ, Sezer; Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi Yay., İstanbul, 2012.
- TERZİ, İhsan; Mehmed Esad'ın Mir'at-ı Mühendishane-i Berrî-i Hümayun ve Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye Adlı Eserlerine Göre 19. Yüzyıl Türk Resmi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 4 (1) , (2014), 142-146 .
- TERZİ, İhsan; Türk Ordusunun Batı Resmini Ülkeye Getirmesi ve Bununla İlgili Haksız Eleştiriler, Ankara Bilim Üniversitesi Akademik Açık Dergisi, (1997)/2, 129-149.
- TOLLU, Cemal; Şeker Ahmet Paşa, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.
- TURGUT CEBECİ, N. "Mühendishâne-İ Berrî-i Hümayûn Mezunu Bir Ressam: Hüsnü Yusuf Bey". Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi (2020): 47-67.
- ÜNAL, Uğur; Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876), Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- YETİK, Sami; Ressamlarımız, Gram Yayınları, İstanbul, 2016.
- Haritacılık Müzesi Resim Koleksiyonu; <https://www.harita.gov.tr/uploads/files/downloadabledocuments/haritacilik-muzesi-resim-koleksiyonu-16.pdf> (Erişim Tarihi: 06.11.2022)
- <https://arhm.ktb.gov.tr/artists/detail/2125/huseyin-zek-i-pasa-1860-1919> (Erişim T.: 09.11.2022)
- http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=4285 (Erişim T.: 11.11.2022)
- <https://digitalssm.org/digital/collection/ResimKlksyn/id/663/rec/66> (Erişim T.: 11.11.2022)
- <https://www.sakipsabancimuzesi.org/collections-and-research/collections> (Erişim T.: 14.11.2022)
- <https://www.pulhane.com/KatalogSayfaları/k197104.html> (Erişim T.: 17.11.2022)
- <https://tayyarecivecihi.com/ahmet-sekur-bey> (Erişim T.: 17.11.2022)